

NEOBJAVLJENI I RIJETKI ANTONINIJANI CARA PROBA IZ SISCIIJE NA KOJIMA CAR NA AVERSU DRŽI BODEŽ (*PUGIO*)

U tekstu su detaljno opisani vrlo rijetki aversni prikazi cara Proba na siscijskim antoninijanima na kojima drži bodež (pugio). Autor donosi katalog svih poznatih primjeraka te mnoge nove u literaturi nepoznate varijante.

Uvod

Vojnički bodeži (*pugio*), rani primjerci rimskih dvosjeklih bodeža nošeni su u tobojcima ukrašenim tauširanjem i emajlom (slika I.), koji su vješani na vojni pojas (sa suprotne strane od mača). Sam bodež najvjerojatnije nije bio obvezatni dio naoružanja, ali mogao je biti vrlo korisno oružje ili priručni alat za svakodnevnu upotrebu. Vojnici su ih nabavljali prema potrebi i ovisno o imovinskom stanju. Primjerci nađeni u Kupi kod Siska (slika I.a) imaju masivno dvosjeklo sječivo i naglašeno srednje rebro, a datirani su u vrijeme Klaudija (*Hoffiller*, 1912.,¹ 115.-120., sl. 46.-51.).² Čini se da je bodež prije svega služio kao statusni simbol, što je posebno vidljivo na primjercima na kojima se velika pažnja pridavala ukrašavanju korica i drške.³ Naravno, carski su bodeži posebno bogato izrađeni: drške su ukrašene prikazom orla (slika I.b), kao što se može vidjeti iz prikaza careva na novcu u III. i IV. stoljeću, uglavnom na multiplama i medaljonima, a o toj ikonografiji raspravljao je *Bastien*.⁴ U rimskoj carskoj numizmatici posebice su lijepo i detaljno izrađeni medaljoni. Njihov veći promjer kovne pločice daje graverima dovoljno prostora za izradu i najsitnijih detalja. Medaljoni su kovani u posebnim prilikama, npr. pri obilježavanju velikih pobjeda, proslave dolaska novog cara na prijestolje, nove godine (npr. medaljoni Septimija Severa i Trebonijana Gala, slike II.a i II.b). Prikaz cara na njima posebice je detaljan, specijalno prikaz poprsja, koja se nisu prikazivala na novcima od neplemenitih metala, poput antoninijana. Za vrijeme cara Proba, raznovrsnost prikaza carskoga poprsja, do tada isključivo rezervirana za kovanja u plemenitim metalima, primijenjena je i na antoninijane. Taj trend monetarna produkcija siscijske kovnice bogato ilustrira, no postoje i primjeri prikaza bodeža *pugio* i u drugih vladara u Sisciji, na antoninijanima Aurelijana (CONCORDIA MILITVM, La Venera 7428-33) i Tacita (ROMAE AETERNAE RIC V/I temp. 3840⁵, RIC-, BNC-).

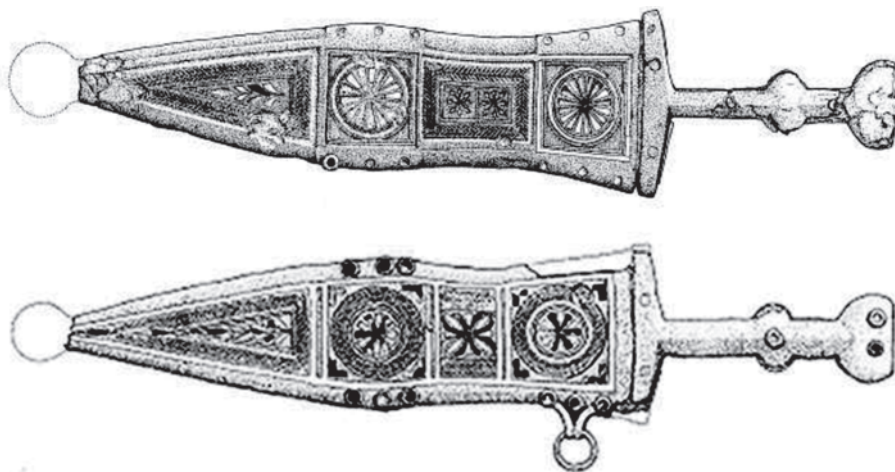
¹ *Hoffiller, Viktor*, Oprema rimskog vojnika u prvo doba carstva II, VHAD, 1912, n. s. 12., str. 16.-123.

² *Dautova Ruševljan, Velika, Vujović, Miroslav*, Roman army in Srem, Museum of Vojvodina, Novi Sad, 2006.

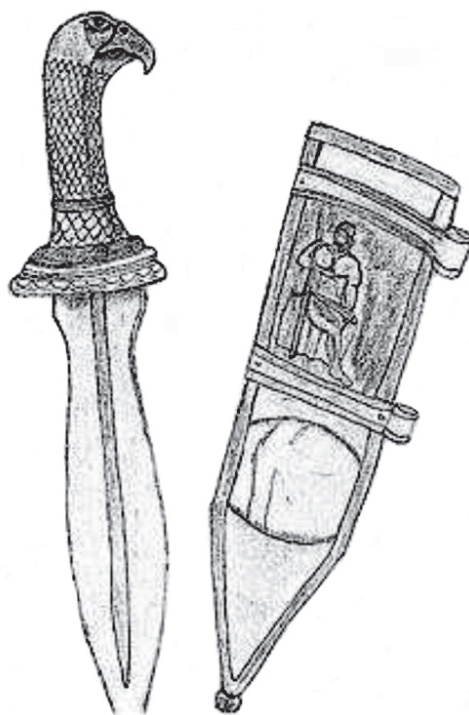
³ *Bishop, Mike C., Coulston, Jon C. N.*, Roman Military Equipment: from the Punic Wars to the Fall of Empire, 2nd edition, Oxbow, Oxford, 2006.

⁴ *Bastien, Pierre*, Le Buste monétaire des empereurs romains, Part 3, Chapter 10. Le pugio. Editions numismatiques romaines, Wetteren, 1994, str. 447.-454.

⁵ RIC V/I temporary online: Monnaies de l'Empire Romain / Roman Imperial Coinage AD 268-276 <http://www.ric.mom.fr/>

Slika I.a⁶

Slika I.b⁷

⁶ Radman-Livaja, Ivan, *Militaria Sisciensia - Nalazi rimske vojne opreme iz Siska u fundusu Arheološkog muzeja u Zagrebu, Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Zagrebu, Vol. I., Zagreb, 2004., slika 59. i 60., Table 15. i 16., Hoffiller, 1912., 118., sl. 48. (sl. 8. i 9.).*

⁷ <http://it.wikipedia.org/wiki/Parazonio>

Slika II.a⁸

Slika II.b⁹

⁸ Septimije Sever, bimetalni orichalcum i brončani medaljon, P M TR P XV COS III PP/ IOVI VICTORI, Stacks January NYINC sale (2013), No. 6228, 73.28 g, usp. Gnechi pl. 22,2 (poznaje samo kovanje u srebru).

⁹ Trebonijan Gal, AR medaljon, MONETA AVGG Elsen 48 (1997), No. 462, 25,5 g, RIC 26var, Gn. I, 50, 3, pl. 25.6.

Antoninijani na kojima je Prob prikazan kako drži *pugio* ukrašen orlovom glavom na dršku mogu se smatrati neobičnom i rijetkom varijantom. U literaturi se često *pugio* u opisu aversa zamjenjuje sa *parazoniumom*, a autori također ne uočavaju razliku pa ga opisuju kao žezlo s orlom. Slične konfuzije u opisu u literaturi i aukcijskim katalozima prije smo uočili u seriji antoninijana s malim štitom (*parma*) na aversu¹⁰ ili prikazom konjske glave.¹¹ Problem opisivanja nastaje i zbog toga što su razlike u prikazu *pugia* i *parazoniuma* na novcu male, gotovo neprepoznatljive. Zbog toga nam jedino povijesni izvori pomažu u točnom opisu aversa. Naime, *parazonium* je rani rimski bodež podrijetlom iz antičke Grčke i preteča je *pugia*. *Pugio* se pojavljuje u II. stoljeću pr. Kr. i zamjenjuje *parazonium* u rimskom naoružanju nakon trećeg punskog rata.¹² Dakle, rimski carski novac prikazuje samo *pugio*.

Novcem s prikazom *pugia* na aversu do sada se u numizmatičkoj literaturi pozabavio *Bastien*⁴ u svom korpusu prikaza poprsja na rimskom novcu (Le buste monétaire des empereurs romains), a *Besley*¹³ u jednom odlomku opisuje zanimljiv sisački primjerak iz ostave Rogiet (slika 25.). Navodi da je sličan siscijskom primjerku iz VII. emisije, koji ilustrira *Bastien* (tabl. 119,3, sigle T//XXI, slika 30.), na kojem car ima kacigu, što je drugi poznati prikaz na kojem car bodež drži u desnoj ruci. Svaki od prikaza ima odgovarajući ekvivalent u istoj emisiji i oficini s poprsjem okrenutim na desno, držeći *pugio* u lijevoj ruci (Bast. tabl. 123,8 i tabl. 120,2 slike 16. i 8.). Iz teksta proizlazi da bi trebalo postojati i poprsje s kacigom okrenutom desno, koje nije opisano u literaturi (RIC¹⁴, *Alföldi*¹⁵), niti je poznato autoru ovog rada. *Besley* nadalje navodi da *Sylviane Estiot* u svojim zabilješkama (2005.) ima podatke za 25 kovanica, sa 4 varijante aversa (iz teksta se ne može razlučiti koja bi trebala biti 4. varijanta), od kojih je 14 iz *officine* T. Primjerak iz ostave Rogiet nije objavljen, a *Estiot* poznaje 14 primjeraka s tom verzijom poprsja, iz tri oficine (T, 7; Q, 4 i V, 3).

Opis siscijskih antoninijana

Na ovom mjestu opisani su svi autoru poznati primjerci antoninijana. Slikovni materijal organiziran je prema tipovima poprsja te zatim po numeraciji u RIC-u; u tablici 1. dana je kronološka lista prema emisijama. Popis tih rijetkih novaca proširen je s potpuno nepoznatim primjercima antoninijana koje ne poznaje niti RIC, niti *Alföldi*.

¹⁰ *Margetić, Dalibor, Margetić, Davor*; Probovo poprsje sa parma štitom na sisačkim antoninijanama, Numizmatičke vijesti, 2009., 62., 17.-30.

¹¹ *Margetić, Davor, Margetić, Dalibor*; Rijetki i neobjavljeni siscijski antoninijani cara Proba s konjem na aversu, Numizmatičke vijesti, 2012., 65., str. 21.-46.

¹² *Francis Burton, Richard*, The Book of the Sword, Chatto and Windus, London, 1884., reprint, Cosimo Classics, New York, 2009., str. 257.

¹³ *Besley, Edward*, The Rogiet hoard and the coinage of Allectus, British Numismatic Journal, 2006., 76., str. 45.-146.

¹⁴ *Percy, H. Webb*, The Roman imperial coinage Volume 5. Part II, Probus-Amandus 276-286, Spink & Son, London, 1933.

¹⁵ *Alföldi, Andreas*, Siscia V, Probus sisciai antoninianusai, Numizmatikai Közlöny, XXXVI-XXXVII, 1937.-1938., Budapest, 1939., str. 3.-88.

Pri tome RIC većinom ne poznaje varijante s *pugiom*, a *Alföldi*, koji je mnogo detaljniji, poznaje više vrsta.

Ikonografski se siscijski antoninijani cara Proba na kojima je prikazan *pugio* mogu razvrstati na 6 tipova, od kojih prva tri tipa navodi *Estiot*, a tipovi 4-5 varijante su s Viktorijom.

Aversni tipovi:

1. Poprsje u oklopu, sa zrakastom krunom okrenuto desno, *pugio* u lijevoj ruci.
2. Poprsje u oklopu, sa zrakastom krunom okrenuto lijevo, *pugio* u desnoj ruci.
3. Poprsje u oklopu, sa zrakastom krunom i kacigom okrenuto lijevo, *pugio* u desnoj ruci.
4. Poprsje u oklopu, prekriveno *paludamentumom*, sa zrakastom krunom okrenuto lijevo, *pugio* u lijevoj ruci i Viktorija u desnoj ruci.
5. Poprsje u oklopu, prekriveno *paludamentumom*, sa zrakastom krunom okrenuto lijevo, *pugio* u lijevoj ruci i Viktorija na globusu u desnoj ruci.
6. Poprsje u oklopu prekriveno *paludamentumom*, sa zrakastom krunom okrenuto lijevo, *pugio* u lijevoj ruci, desna ruka podignuta u znak pozdrava.

Tablica 1. Ukupan broj primjeraka prema tipu poprsja, oficinama i emisijama^a

Oficina	1	3	6	3	4	5	
Poprsje	A	Γ	ς	T	Q	V	Ukupno
1.		3, II	4, II	9, IV 1, V 7, VII			25
2.				2, IV 1, V 2, VI 3, VII	2, IV 3, V 2, VII		15
3.				3, VII			3
4.						5, IV	5
5.				2, VII			2
6.	3, III						3
Ukupno	3	3	4	30	7	5	38

^a rimski brojevi označavaju emisije

Među siscijskim antoninijanima s *pugiom* na aversu, poprsje tipa 1. (slike 1.-16.) najzastupljenije je. Autorima je poznato 25 primjeraka, na kojima je taj tip poprsja u kombinaciji s reversima P M TRI P COS II P P (RIC 611), CONCORD MILIT (RIC 650, 651), PROVIDE AVG (RIC 716), PROVIDENT AVG (RIC 720), SISCIA PROBI AVG (RIC 765) i VIRTVS PROBI AVG (RIC 820 i 821). Kao podvarijanta tipa 1. mogla bi se izdvojiti skupina antoninijana koji su na oklopu ukrašeni glavom Meduze (gorgoneion), koja najvjerojatnije predstavlja *aegis*¹⁶ (slike 2.-4., 8. i 9.). Poprsje tipa

¹⁶ Kovač, Damir; Aegis u rimskoj numizmatici, Numizmatičke vijesti, 2002., 55., str. 8.-24.

1. prvi se put pojavljuje u II. emisiji (277.), poznato je 7 primjeraka, zatim u IV. (9 primjeraka), V (1 primjerak) te naposljetku u VII. emisiji (7 primjeraka), a kovano je u 3. (Γ, T) i 6. oficini (Ϝ), (tablica 1.).

Posve nepoznato poprsje u RIC-u i Alf jest primjerak koji je objavio *Kandus* (slika 1.), RIC 611var, Alf 44var, koji je jedini poznati primjerak s reversom P M TRI P COS II P P. Nadalje, novu varijantu tipa Alf 26/131 (slika 4.) ima siglu -Ϝ-/-- ne poznaje *Alföldi*, koji ima samo sigle T//XXI (RIC 650var, slika 6.). Sljedeći zanimljivi primjerak (slika 9.) unikatna je varijanta *Alföldia* 51/1, koji ne poznaje *pugio* u ruci te je na aversu nova legenda (IMP C M AVR PROBVS P F AVG umjesto IMP C M AVR PROBVS AVG), koji Alf ne poznaje, isto kao niti RIC 716. Zbog toga bi se primjerak trebao klasificirati kao novi RIC broj, prije broja 716 (Alf 51/1var, RIC 716var, ispred RIC 716). Na slici 10. antoninijan je koji je nezabilježena varijanta u RIC i Alf jer Prob drži *pugio* (RIC 720var, Alf 53/10var). Slijede tri rijetka primjerka s legendom SISCIA PROBI AVG (slike 11.-13.) koji su objavljeni u prijašnjem radu,¹⁷ a poznati su *Alföldiju*, a RIC ne pozna *pugio* (Alf 69/6, 1 primjerak, Vienna, RIC 765var). Unikatni primjerak antoninijana s *pugiom* čuva se u numizmatičkoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu (slika 14.), nekoć u zbirci dr. Josipa Brunšmida i njegov dar muzeju. Pri pisanju korpusa Probova novca *Alföldi* je vidio i zabilježio taj primjerak u zagrebačkoj zbirci, koji predstavlja neopisanu varijantu u RIC-u (Alf 101/39, RIC 820var). Antoninijane s reversnom legendom VIRTVS PROBI AVG i poprsjem tipa 1. (slike 15. i 16.) ne poznaju RIC i Alf te su nove varijante s *pugiom* (RIC 821var, Alf 101/12var).

Poprsje tipa 2. ikonografski se ne razlikuje od tipa 1., jedino je okrenuto na lijevo te zbog toga car drži *pugio* u desnoj ruci. Obrnuti tip čest je na kovanom novcu Proba i pogotovo se može naći na novcu kovnice Siscija. Ta skupina antoninijana manja je (15 primjeraka) i varijanta poprsja nedostaje u *Bastienovoj* tipologiji (Bast III, pl 123,8 var). Pojavljuje se na novcu od IV. do VII. emisije, a kovana je isključivo u 3. i 4. oficini (T i Q) u kombinaciji s reversima CONCORD MILIT (RIC 650), SOLI INVICTO (RIC 768) i VIRTVS AVG (RIC 820). Potrebno je izdvojiti neobjavljenu varijantu u RIC i Alf (slike 19. i 20.), koja se razlikuje od poznatih po neopisanoj sigli -Q-//XXI (RIC 650v, Alf 26/128v), a Alf poznaje samo T oficinu (RIC 650v, Alf 26/128, slike 17. i 18.). Ista je razlika na primjercima na slikama 21.-23., nova sigla -//XXIQ, koju ne poznaje Alf (RIC 650v, Alf 26/129v). Alf poznaje siglu za treću (T) oficinu (RIC 650v, Alf 26/129; poznat je jedan primjerak u Budimpešti, za koji nema ilustracije u ovom radu). Sljedeća neobjavljena varijanta prikazana je s dva primjerka (slike 26. i 27.) i na njima se nalazi nova sigla -//XXIQ koju ne navodi Alf (RIC 820var, Alf 101/38var).

Poprsje tipa 3. mnogo je rjeđe od prethodnih tipova te je zastupljeno sa samo 3 primjerka (slike 28.-30.), koji su izrađeni s istim kalupima reversa CONCORDIA MILIT (RIC 656var, A 26/101) u trećoj oficini. Ikonografska novina u odnosu na poprsje tipa 2. jest dodatak kacige uz zrakastu krunu.

Poprsja 4.-6. ikonografski se razlikuju od tipova 1.-3. po tome što car drži *pugio* u lijevoj ruci, koji se naslanja na njegov lakat, a *pugio* u tipova 1.-3. drži poput žezla. Cijela je skupina antoninijana vrlo rijetka i vjerojatno su kopije aureja ili medaljona

¹⁷ Margetić, Davor; Margetić, Dalibor; Antoninijani cara Proba s reversnim natpisom SISCIA PROBI AVG, Numizmatičke vijesti, 2008., 61., str. 9.-38.

izdanih u posebnim prilikama. Pri tome su dva tipa (4. i 5.) ikonografski gotovo identična, car drži Viktoriju u ruci (tip 4., slike 31.-33.), te car drži Viktoriju na globusu (tip 5., slike 34.-35.). Katkada je vrlo teško razlučiti o kojem se tipu radi, tj. ne može se jasno vidjeti postojanje globusa u ruci.

Tip 4. zastupljen je s pet primjerka, svi su sa istim reversom VIRTVS PROBI AVG (RIC 820). Alf poznaje siglu --//XXIV (slike 31. i 32., RIC 820v, Alf 101/1), a primjerak na slici 33. nova je varijanta (sigla --//XXIT, RIC 820v, Alf 101/1v). Iako su svi primjerci kovani u istoj emisiji (IV.), tri ilustrirana primjerka izrađena su s različitim kalupima za avers.

Aversni tip 5. nalazi se na dva antoninijana (slike 34. i 35.) i posve je nepoznat RIC-u i Alf (RIC 650v, Alf 26v). Oba su iskovana u trećoj oficini s različitim kalupima, te pripadaju VII. emisiji (280. god.). U Sisciji je taj aversni tip prvi put korišten na aureju TEMP FELICITAS (RIC 598v) u II. emisiji, koji *Pink* u svom Aufbau¹⁸ svrstava u posebno 'Festprägung' izdanje (slika 36.). Isto poprsje već se prije pojavljuje u siscijskoj kovnici na rijetkim antoninijanama kovanim za vrijeme vladavine Aurelijana i s reversom CONCORDIA MILITVM (RIC V/I temp. 2190¹⁹, BNC p.358, te RIC V/I temp. 2201, RIC 218corr, LV 7428-33, BNC 823). Poprsje tipa 5. nalazimo osim u Sisciji katkad i u drugoj kovnici, na zlatnim multiplama ADLOCVTIO AVG (RIC 581) kovanim u rimskoj kovnici (Berlin, object number 18216272, Gn. I, tabl. 3,16, te drugi primjerak Hunter²⁰ tabl. 44,183).

Ikonografski je zanimljiv aversni prikaz 6., na kojem Prob umjesto da drži Viktoriju desnu ruku drži podignutu u znak pozdrava. Vrlo je rijedak i nalazi se na tri sisačka antoninijana kovana s istim aversnim i reversnim kalupima (slike 37.-39.). Reversni je tip ADVENTVS AVG (RIC 632) i izrađeni su u 1. oficini (XXIA) tijekom III. emisije. RIC i Alf ne poznaju tu varijantu poprsja (RIC 632v, Alf 9v). Isti avers postoji i na rijetkim Probovim antoninijanama izrađenim u Ticinum.²¹

Prikaz *pugia* na aversima antoninijana također je poznat iz drugih kovnica jer su se često ikonografske novine širile iz jedne kovnice u drugu. Tako npr. *pugio* nalazimo na Probovim antoninijanama kovnice Serdika (RIC 864v, slika 40., tip 1.), Ticinum (RIC 435v, slika 41., tip 2.) i Roma (RIC 161v, LV 614²², slika 42., tip 4.), a kovani su u emisijama tijekom 277. i 278. godine. Zbog brojnosti tih primjeraka moglo bi se pretpostaviti da su poprsja tipa 1.-3. invencija sisačkih gravera.

¹⁸ *Pink, Karl*, Der Aufbau der römischen Münzprägung in der Kaiserzeit VI/I Probus, Num. Zeitschr., 1949., 73., 13.-74.

¹⁹ *Estiot, Sylviane, Mairat, Jérôme*, Monnaies de l'Empire Romain / Roman Imperial Coinage AD 268-276 (preparation to the revision of RIC 5 I/II). <http://www.ric.mom.fr>

²⁰ *Robertson, Anne S.*, Roman Imperial Coins in the Hunter Coin Cabinet, University of Glasgow. IV: Valerian I to Allectus, Oxford University Press, Oxford, 1978.

²¹ *Estiot, Sylviane, Gysen, Pierre*, Probus Invictus Augustus: bustes inédits ou rares de l'empereur Probus, BSFN, 2004., 59(5), str. 83., n° 20.

²² *Giard, Jean-Baptiste, Modonesi, Denise, Guillemain, Jean*, Ripostiglio della Venèra: nuovo catalogo illustrato, Volume III, 1, La monetazione di Probo a Roma (276-282 d. C.), Quasar, Roma, 2009.

Tablica 2. Katalog antoninijana prema emisijama

II. emisija / 277.	RIC	Alf		Av. natpis 1.^a / poprsje 1.
CONCORD MILIT	651v	26/33	-Γ-//XXI	1. Lanz 86 (1998), No. 694 Sl. 2 2. Gorny 134 (2004), No. 3042 Sl. 3 3. Alf Venèra 2422
				Av. natpis 3. / poprsje 1.
CONCORD MILIT	650v	26/131v	-ζ-//XXI	1. Lanz 82 (1997), No. 683 Sl. 4
CONCORD MILIT				Av. natpis 1. / poprsje 1.
	650v	26/130	-ζ-//KA	1. Gorny 208 (2012), No. 2232 Sl. 5 2. Alf Missong
				Av. natpis 3. / poprsje 1.
PROVIDE AVG	716v	151v	-ζ-//XXI	1. Ancient coins forvm gallery 100047 Sl. 9

III. emisija / 277.	RIC	Alf		Av. natpis 3. / poprsje 6.
ADVENTVS PROBI AVG	632v	9v	--//XXIA	1. Lanz 128 (2006), No. 771 Sl. 37 2. Aufhäuser 8 (1991), No. 624, Sl. 38 3. Gysen Sl. 39

IV. emisija / 277.	RIC	Alf		Av. natpis 1. / poprsje 1.
SISCIA PROBI AVG	765v	69/6	--//XXIT	1. Sternberg 5 (1975), No. 321 Sl. 11 2. Silenos 1 Sl. 12 3. Gysen 3 Sl. 13 4. Alf Vienna
				Av. natpis 3. / poprsje 1.
VIRTVS PROBI AVG	820v	101/39	--//XXIT	1. Alf Zagreb Sl. 14
				Av. natpis 1. / poprsje 1.
VIRTVS PROBI AVG	821v	101/12v	--//XXIT	1. eBay (2010), 300499957594 Sl. 15 2. Bastien tabl. 123,8, Oxford Sl.16
				Av. natpis 3. / poprsje 2.
VIRTVS PROBI AVG	820v	101/38	--//XXIT	1. Rogiet 767 Sl. 25 2. Alf Vienna
VIRTVS PROBI AVG	820v	101/38v	--//XXIQ	1. Gorny 152 (2006), No. 2378 Sl. 26 2. eBay No. 280925778834 Sl. 27
				Av. natpis 5. / poprsje 4.
VIRTVS PROBI AVG	-	101/1	--//XXIV	1. Gorny 142 (2005), No. 2911 Sl. 31 2. Triton VII (2004), No. 1029 Sl. 32 3. Alf Missong 4. Alf Voetter
				Av. natpis 3. / poprsje 4.
VIRTVS PROBI AVG	820v	101v	--//XXIV	1. Tkalec 29/II (1998), No. 292 Sl. 33

V. emisija / 278.	RIC	Alf		Av. natpis 3. / poprsje 1.
P M TRI P COS II P P	611v	44v	--//XXIT	1. Kandus Sl. 1

Av. natpis 3. / poprsje 2.				
CONCORD MILIT	650v	26/129	--//XXIT	1. Alf Budapest
CONCORD MILIT	650v	26/129v	--//XXIQ	1. CNG 47 (1998), No. 1950 Sl. 21 2. Forvm (2011), No. 62851 Sl. 22 3. Aufhäuser 11 (1995), No. 388 Sl. 23

VI. emisija / 279.	RIC	Alf		Av. natpis 1. / poprsje 2.
SOLI INVICTO	768v	76/113	--//XXIT	1. Forvm 100048 Sl. 24 2. Alf Missong

VII. emisija / 280.	RIC	Alf		Av. natpis 3. / poprsje 1.
CONCORD MILIT	650v	26/131	-T//XXI	1. CNG 225 (2010), No. 548 Sl. 6 2. Alf Voetter 3. Alf Bologna
				Av. natpis 1. / poprsje 1.
CONCORD MILIT	651v	26/34	-T//XXI	1. Emporium 66 (2011), No. 505 Sl. 7 2. Alf Voetter Sl. 8
				Av. natpis 5. / poprsje 1.
PROVIDENT AVG	720v	53/10v	-T//XXI	1. Emporium 59 (2008), No. 763 Sl. 10
				Av. natpis 3. / poprsje 2.
CONCORD MILIT	650v	26/128	-T//XXI	1. CNG 53 (2000), No. 1696 Sl. 17 2. CGB 41 (2009), No. 1028 Sl. 18 3. Alf Šimanovci ²³
				Av. natpis 3. / poprsje 2.
CONCORD MILIT	650v	26/128v	-Q//XXI	1. Noonan (2011), No. 2524c Sl. 18 2. CGB 34 (2008), No. 804 Sl. 19
				Av. natpis 2. / poprsje 3.
CONCORD MILIT	656v	26/101	-T//XXI	1. eBay No. 300477439274 Sl. 28 2. Probus R656v Sl. 29 3. Alf Missong Sl. 30
				Av. natpis 3. / poprsje 5.
CONCORD MILIT	650v	26v	-T//XXI	1. Gorny 191 (2010), No. 2370 Sl. 34 2. Triton IX (2006), No. 1583 Sl. 35

^a Aversni natpisi (prema *Pink, Aufbau*): 1. IMP C M AVR PROBVS AVG; 2. IMP C M AVR PROBVS AVG; 3. IMP C M AVR PROBVS P F AVG; 5. IMP C PROBVS P F AVG

Popis ilustracija

1. *Kandus*²⁴, RIC 611var, Alf 44var
2. Lanz 86 (1998), No. 694, 3,53 g, RIC 651var, Alf 26/33
3. Gorny 134 (2004), No. 3042, 3,25 g, RIC 651var, Alf 26/33
4. Lanz 82 (1997), No. 683, 3,45 g, RIC 650var, Alf 26/131var

²³ Brunšmid opisuje *pugio* kao 'munja', ostava Šimanovci, br. 485. Josip Brunšmid, Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji. XXXVII. Nahođaj rimskih bakrenih novaca iz druge polovice trećeg stoljeća iz Šimanovaca (kotar Zemun), VHAD, NS 13., 1913.-14., str. 269.-294.

²⁴ *Kandus, Bogdan*, Neobjavljeni antoninijan cesarja Probusa (276-282) iz kovnice Siscia, Numizmatični vestnik, 2009., 35., str. 348.-351.

5. Gorny 208 (2012), 2232, 4,01 g, RIC 650var, Alf 26/130
6. CNG 225 (2010), No. 548, 3,23 g, *White Mountain coll.*, RIC 650var, Alf 26/131
7. Emporium Hamburg 66 (2011), No. 505, 3,86 g = CGB Monnaies 59 (2013), No. 581 *coll.* Daniel Compas “antoniniani et aureliani exceptionnels”), RIC 651var, Alf 26/34
8. Bastien pl 120, 2 Wien, RIC 651var, Alf 26/34
9. Ancient coins forum gallery 100047, RIC ispred RIC 716, Alf 51/1var
10. Emporium Hamburg 59 (2008), No. 763, RIC 720var, Alf 53/10var
11. Sternberg 5 (1975), No. 321, 3,52 g = *coll.* Gysen 1, RIC 765var, Alf 69/6
12. SILENOS Coins & Antiquities, Probs web site, RIC 765var, Alf 69/6
13. *coll.* Philippe Gysen No. 986, RIC 765var, Alf 69/6
14. AMZ inv. br.10303, *coll.* Brunšmid, dar 1899, 3,38 g, RIC 820var, Alf 101/39
15. eBay (2010), No. 300499957594 Lanz, 3,50 g, RIC 821var, Alf 101/12var
16. Bastien pl 123,8, Oxford, RIC 821var, Alf 101/12var
17. CNG 53 (2000), No. 1696, 3,93 g, RIC 650, Alf 26/128
18. CGB Monnaies 41 (2009), No. 1028, 4,25 g, RIC 650, Alf 26/128
19. Dix Noonan 27 September (2011), No. 2524c, RIC 650var, Alf 26/128var
20. CGB MONNAIES 34 (2008), No. 804, 3,30 g, RIC 650var, Alf 26/128var
21. CNG 47 (1998), No. 1950, 3,33 g, RIC 650v, Alf 26/129var
22. Ancient coin forum gallery (2011), No. 62851, RIC 650v, Alf 26/129var
23. Aufhäuser 11 (1995), No. 388, 3,79 g, RIC 650v, Alf 26/129var
24. Ancient coins forum gallery 100048, RIC 768var, Alf 76/113
25. Rogiet hoard 767, RIC 820var, Alf 101/38
26. Gorny 152 (2006), No. 2378, 6,02 g, RIC 820var, Alf 101/38var
27. eBay 23/VII (2012), No. 280925778834 heliosnumismatik, 3,41 g, RIC 820var, Alf 101/38var
28. eBay 25/X (2010), No. 300477439274 Lanz, 4,366 g, RIC 656var, Alf 26/101
29. Probs R656v, 3,31 g, RIC 656var, Alf 26/101
30. Bastien pl. 119,3 Vienna = Alf 26/101, RIC 656var, Alf 26/101
31. Gorny 142 (2005), No. 2911, 3,38 g = *coll.* Gysen, RIC-, Alf 101/1
32. CNG Triton VII (2004), No. 1029, 3,82 g, RIC-, Alf 101/1
33. Tkalec 29/II (1998), No. 292, 3,54 g = *coll.* Gysen, RIC 820var, Alf 101var
34. Gorny 191 (2010), No. 2370, 3,38 g, RIC 650var, Alf 26var
35. CNG Triton IX (2006), No. 1583, 4,83 g, RIC 650var, Alf 26var

36. Toynbee²⁵ tabl. II, 11, Copenhagen Ramus Cat. No. 282A, II emisija 277
37. Aufhäuser 8 (1991), No. 624, 4,43 g, RIC 632var, Alf 9var
38. Lanz 128 (2006), No. 771, 3,98 g, RIC 632var, Alf 9var
39. coll. Gysen, 4,43 g, RIC 632var, Alf 9var
40. CNG 66 (2004), No. 1612, 3,35 g, Serdica, RIC 864var, II emisija 277
41. MIR StPaul Lavantaal (1983), No. 3298²⁶, Ticinum RIC 435var, III emisija 277/278
42. Hirsch 280 (2012), No. 4845, 4,5 g, Roma, RIC 161var, Venera 614, II emisija 277

Poprsje tip 1.

²⁵ Toynbee, Jocelyn M. C., Roman medallions, Numismatic studies, No. 5, The American Numismatic Society, New York, 1944.

²⁶ Alram, Michael, Denk, Roshwita, Szaivert, Wolfgang, Dick, Franziska, Die Münzsammlungen der Benediktinerstifte Kremsmünster und St. Paul im Lavantaal (Thesaurus Nummorum Romanorum et Byzantinorum 4) (Veröffentlichungen der Kommission für Numismatik 10 = Denkschriften der phil.-hist. Klasse d. Österr. Akad. d. Wissenschaften 162), Wien, 1983.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

Poprsje tip 2.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

Poprsje tip 3.

28.

29.

30.

Poprsje tip 4.

31.

32.

33.

Poprsje tip 5.

34.

35.

36.

Poprsje tip 6.

37.

38.

39.

OSTALE KOVNICE

Ticinum Tip 1.

Serdika Tip 2.

Roma Tip 4.

40.

41.

42.

SUMMARY

RARE AND UNPUBLISHED SISCIAN ANTONINIANI OF EMPEROR PROBUS ON WHICH EMPEROR HOLDS DAGGER (*PUGIO*) ON THE OBVERSE

The author in details describe very rare obverse bust type of emperor Probus found on antoniniani from Siscia mint, where the emperor holds an eagle-tipped dagger (*pugio*). Author gives a full catalogue of all known specimens and many new unpublished variants.